

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Алберт Бенбасат

за дисертационния труд на редовен докторант

Симона Деянова Калева

на тема

**„Творчески и бизнес взаимоотношения между
литературен агент и издател. Роли, сюжети и диалози”**

за присъждане на научната и образователна степен „доктор”:

по 3.5. Обществени комуникации и социални науки –

Журналистика (Книгоиздаване XXI век)

В качеството ми на научен ръководител на докторант Симона Деянова Калева бих искал още в началото да дам оценка на цялостната ѝ работа в продължение на изтеклите четири години. В процеса на нейното докторантско обучение Симона Калева прояви високи научни възможности, желание и настойчивост да развива натрупаните по време на своето следване в бакалавърската и магистърската степен теоретични познания в полето на книгоиздаването и културологията, а също така да приложи своя практически опит, натрупан по време на деветгодишната ѝ работа в областта на литературното агентство.

В съответствие с тези обстоятелства беше избрана и темата на нейния дисертационен труд – *„Творчески и бизнес взаимоотношения между литературен агент и издател. Роли, сюжети и диалози”*, която напълно отговаря на нейните интереси и професионални проявления. Следва да подчертая, че този сполучлив избор до голяма степен предопредели и крайния успех, с който се увенча нейната работа. В процеса на обучението си Симона Калева не само изяви своите качества в научно-изследователската дейност, но и успя пълноценно да приложи собствения си практически професионален опит и да извлече от него стойностното, приложимото и перспективното с оглед на бъдещите научни дирения в полето на авторското право и литературното агентство през настоящото „дигитално” столетие.

По време на създаването на труда си Симона Калева следваше указанията на своя научен ръководител, а преди финала на своята дисертация тя възприе отговорите от вътрешните рецензенти и Катедрата препоръки, за да подобри текста си след вътрешното му обсъждане. Така, в крайна сметка, трудът придоби цялостен и завършен вид и логично достигна етапа на публичната защита.

В научните изследвания, свързани с издателския бизнес, проблемите на литературната агенция – част от процеса на създаването и реализацията на книгата като културен и стоков продукт, заемат най-скромното място. Авторското право, върху което стъпва индивидуалното творчество и цялата модерна книгоиздателска индустрия, има дълга история; то се регламентира законово през XVIII в., но едва в края на XIX в. авторската институция получава международно правно признание и регулация с приемането на Бернската конвенция. Този изключителен юридически акт, допълван и усъвършенстван през изтеклите години, и ратифициран от страните в цивилизования свят, логически бива последван от създаването и разпространението на литературните агенции, които не само защитават правата на автора във и извън неговата родина, но и посредничат с издателствата, подпомагайки техния избор на заглавия и договаряйки условията за издаването и разпространението на книгата на регионален и териториален принцип.

Кратко казано, днес без литературната агенция световният книгоиздателски бизнес е невъзможен; тя се явява незаобиколимата „топла връзка“ във веригата автор–издателство–читател. Литературното агентство е вид комуникация, която е многостранна и включва в себе си и естетическа, и правна, и финансова, и пр. страна. За съжаление обаче, тази „невидима“, но ключова роля на институцията и на конкретния ѝ субект – агента посредник, не са намерили адекватна изследователска интерпретация в представителни трудове както в чужбина, така и у нас. В този смисъл дисертационният труд на Симона Калева „Творчески и бизнес взаимоотношения между литературен агент и издател. Роли, сюжети и диалози“ до голяма степен се явява едно начало и основа за по-нататъшно надграждане.

Целите на дисертационния труд са както научно-изследователски, така и практико-приложни. Както отбелязва дисертантката (с. 6): „В първата категория попадат опитът за собствена дефиниция на понятията литературен агент и литературна агенция“, „преглед и анализ на процеса по обособяването на професията литературен агент“, „моделирането на длъжностните му отговорности“. Към прагматичното измерение на труда се причисляват „събиране и изследване на професионални мнения,

свързани с агентската дейност от звената по веригата агент-подагент-издател, преглед на последните тенденции и дигитални трансформации и влиянието им върху авторското право и бизнес отношенията в полето на книгоиздаването” (пак там).

Поставените в труда пет основни задачи включват историко-хронологичен обзор, с акцент в световен и национален план, „разполагане на проблематиката в културологичен контекст с помощта на теории от сферата на философията и естетиката” (с. 6), очертаване на работния механизъм на съвременната литературна агенция, „открояване на ключови моменти при воденето на преговори между агенти и издатели” (с. 7). Следва да бъде подчертана задачата по проучването на съвременните процеси и тенденции в областта на електронното книгоиздаване и по-специално аудио форматите, с оглед „влиянието им върху авторското право и произтичащите от това диалози между звената по веригата” (пак там). Методологията на изследването се определя като комплексна – съчетаваща в себе си наблюдения и анализи в исторически, културологичен, емпиричен и съпоставителен план.

Дисертационният труд е структуриран в увод, четири глави, заключение, библиография и приложения. Обемът му обхваща 253 страници, библиографията включва 75 източници (печатни и електронни) на български и английски език. В приложението са представени копия от документи, свързани с конкретната работа на литературния агент по договарянето на издания – отчет, примерен договор за преводно издание между подагент и издател, извадки от попълнените въпросници във включеното в четвърта глава емпирично проучване.

Първа глава *„Литературната агенция в хода на историята”* има за цел да проследи в хронологичен план зараждането и развитието на авторското право в световен и европейски план, както и да акцентира върху неговото налагане и прилагане на българска почва. Идеята за защита на авторските права присъства все още в зародиш през древността, развитието на съзнанието за неповторимостта на творческата личност и ненакърнимото ѝ право на собственост върху продукта на нейния труд се разгръща през Ренесанса и още повече през Просвещението, но епохата на Модерността е тази, която дава еквивалентен законов отговор на тези изконни права на творческия субект. Симона Калева проследява аналитично този исторически процес и го онагледява чрез добре подбрани конкретни примери. Логиката на това развитие в пространствено-времеви план, в което активна роля играе и технологичното обновление, довежда в крайна сметка, според докторантката, до създаването на институцията литературен агент. В подглавите, посветени на мисията на литературния агент, са разгледани

първите литературни агенции по света, посредничеството на национално и международно ниво, ролята на издателя като агент, както и един „конгломерат“ от разнообразни роли, сюжети и диалози, случени в практиката на отделни издателски и агентски институции.

Специално внимание е отделено на процесите, развиващи се в България още от времето на Възраждането и следосвободенския период, преминавайки през тоталитарния централизиран държавен „модел“ и достигайки до посттоталитарния преход и днешното състояние на литературното агентство у нас. Тук Симона Калева изявява сериозни познания и способности за анализ на трансформациите в отношението към авторството, управлението и договарянето на авторските права в условията на различните социално-политически системи у нас. Тъй като съвременните процеси в тази сфера са трудни за диференциране в своята динамика, тази част от изследването би могла да се допълва и развива.

Втора глава *„Литературната агенция – между теорията и практиката“* поставя проблематиката на агентството в един двойствен контекст – първо, теоретичен, обвързан с културологичните и литературните теории, разпространени през ХХ в. – Ханс-Георг Гадамер, Пол Рикъор, Валтер Бенямин, второ, теоретико-практически – разглеждайки в аналитичен план професионалното поведение на главния агент и подагента, от една страна (обвързани с механизмите на работата им), а от друга, присъединявайки един по-нов субект – т.нар. скаут, който по специфичен и индивидуален начин обслужва и автори, и агенти и издатели. Диференцирането на индивидуалните характеристики и роли на тези „играчи“ в хода на договарянето и реализацията на книжните издания определено притежава приносен характер, тъй като подобна аналитична характеристика почти отсъства в изследванията до този момент. Що се отнася до културологичния аспект на тази част от разработката, трябва да се отбележи, че той може да изглежда привнесен, но погледнат по-дълбинно има пряко отношение към заявената проблематика. Внимание тук заслужава обобщението на докторантката за *„работата на литературния агент като вид интерпретация, труд в полето на херменевтиката, самите агенти – като особен вид интерпретатори, които посредничат не само между автор и издател, но и по посока текст–читател“*.

Трета глава *„Литературната агенция във виртуалния свят“* е посветена на съвременните процеси в книгоиздателския бизнес и анализира тяхното влияние върху авторското право и литературното агентство. Новите книжни „формати“ – електронна

книга и аудио книга – възплъщават в единно „тяло“ традиционните и иновативните модели и практики. С появата и разпространението на е-изданията се налагат нови правила и нова бизнес етика, които разширяват полето за изява на институцията литературна агенция и присъединяват допълнителни субекти към работния процес. Значително внимание тук е отделено на кръстосаните роли на агента, издателя, автора, на присъствието на актьори, режисьори, музиканти и пр. за осъществяването на тези нововъзникнали авторско-правни взаимоотношения.

Последната, четвърта глава „*Гледни точки и нива на взаимодействие – емпирично проучване*“, се опира на практическия опит на работещите в сферата на книгоиздаването и литературното агентство. Тук са представени и подложени на обстойно разглеждане резултатите от емпиричното проучване на Симона Калева проведено измежду 50 респонденти – главни агенти, подагенти и издатели от България, Сърбия, Македония, Босна и Херцеговина, Хърватия Албания, Румъния, Великобритания, Испания и САЩ. На анкетираните са предоставени два вида въпросници – един общ и три специализирани, пряко обвързани с работния им процес, бизнес и творческите взаимоотношения между издател и агент. Точно формулираните въпроси дават възможност на респондентите да разкрият съществени страни от професионалния си опит и още по-важното – да открият проблемните пунктове и конфликтните точки, които се пораждат в процеса на комуникацията помежду им, както и да предложат възможни решения.

Приносните моменти в дисертационния труд на Симона Калева могат да се обобщят по следния начин: пръв опит за историческо проследяване и прецизирано определение на явлениято литературен агент; подробно представяне и анализ на бизнес и творческите взаимоотношения между главен агент, подагент и издател; анализ на динамичните промени, съпътстващи взаимодействието между електронния (в частност аудио-) формат и авторското право, както и на „преподреждането“ на ролите на литературния агент и другите участници в реализацията и разпространението на електронните и аудио книгите; международно емпирично проучване между главни агенти, подагенти и издатели, улесняващо разбирането и изучаването на допирните точки и различията в конкретните им подходи и практики.

С тези свои качества дисертационният труд може да стане отправна точка за бъдещи научни изследвания, да спомогне за професионалното развитие на работещите в полето на авторското право, агентството и книгоиздателския бизнес, би бил също от

полза за студентите от специалността „Книгоиздаване” на ФЖМК, както и от сходни специалности и дисциплини в други висши училища.

Бих отправил към Симона Калева препоръката да продължи работата си в избраната проблематика, като разшири и задълбочи диренията си по посока към по-подробно изследване на българското литературно агентство както през тоталитарния период, така и понастоящем, с оглед очертаване на по-пълния му образ и неговите възможности за представителство и на чуждестранни автори на родния пазар, и на български автори зад граница.

Въз основа на изложеното в настоящото становище, изразявам удовлетворението си от представения за публична защита дисертационен труд. Смятам, че със своите качества и приноси в теоретично и практико-приложно отношение той напълно покрива критериите за присъждане на научната и образователна степен „доктор” и ще гласувам с „да” за нейното присъждане на Симона Деянова Калева.

София, февруари 2019 г.

Изготвил:

(Проф. д-р Алберт Бенбасат)